

Από το «Ατμόπλοιο των Φιλοσόφων» στα Σύγχρονα Χαρακώματα: Η Πνευματική Κληρονομιά του Μπερντιάεφ απέναντι στον παγκόσμιο τρόπο

άρθρο του Αργύρη Μάντη

Το 1922, ο Λένιν θεωρούσε πως «καθάριζε» τη Ρωσία από το «μίσμα» της διανοήσης, στέλνοντας τον Νικολάι Μπερντιάεφ και την παρέα του στην εξορία με το «Ατμόπλοιο των Φιλοσόφων». Σήμερα, έναν αιώνα μετά, καθώς οι πύραυλοι πλήττουν το Κίεβο τη γενέτειρα του Μπερντιάεφ και η Μέση Ανατολή τυλίγεται στις φλόγες, εκείνη η αναγκαστική φυγή μοιάζει πιο επίκαιρη από ποτέ. Δεν ήταν απλώς μια μετακίνηση ανθρώπων, αλλά η τελευταία έξοδος μιας πνευματικότητας που αρνιόταν να γίνει «όπλο» στα χέρια των αυτοκρατοριών.

Αν ο Μπερντιάεφ ζούσε σήμερα, θα αναγνώριζε στον πόλεμο Ρωσίας-Ουκρανίας και στη σύγκρουση Ιράν-Ισραήλ τη θλιβερή επιβεβαίωση της θεωρίας του για την "αντικειμενοποίηση". Στον σύγχρονο κόσμο, αυτή η διαδικασία κορυφώνεται μέσα από τη φρίκη του πολέμου, όπου ο άνθρωπος παύει να είναι πρόσωπο και μετατρέπεται σε απλή απώλεια πάνω στον χάρτη. Για τον Μπερντιάεφ, η πτώση της ανθρωπότητας συμβαίνει ακριβώς εκεί: όταν το ζωντανό πρόσωπο υποβιβάζεται σε "πράγμα", σε έναν στρατιώτη-νούμερο στο μέτωπο, σε ένα στατιστικό μέγεθος μιας γεωπολιτικής σκακιάρας ή σε μια "παράπλευρη απώλεια" από drones.

Το «Ατμόπλοιο των Φιλοσόφων» μας υπενθυμίζει ότι υπάρχει και ένας τρίτος δρόμος: μια πνευματικότητα που δεν υπηρετεί το κράτος, αλλά την ελευθερία του ατόμου. Οι εξόριστοι του 1922 βρήκαν έναν κόσμο σε κρίση και σήμερα, η κρίση αυτή έχει βαθύνει καθώς παραμένει εγκλωβισμένη σε έναν ηθικό σχετικισμό και έναν καταναλωτικό μηδενισμό, όπου η ελευθερία συγχέεται με την αυθαιρεσία.

Η απάντηση του Μπερντιάεφ και του Μπουλγκάκοφ ήταν η «Κοινότητα των Προσώπων». Υποστήριζαν ότι ούτε ο ολοκληρωτισμός ούτε ο άκρατος ατομικισμός μπορούν να σώσουν τον άνθρωπο. Η λύση βρίσκεται στη σχέση: στον σεβασμό της ετερότητας του άλλου ως εικόνα Θεού.

